

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 79 (9763) | 1975 чылдың апрель 4, пятница | 1925 чылда үндөсизлеттинген. | Өртөз 2 өн.

МЕХАНИЗАТОРЛАРНЫҢ ХОВУ ТУРЛАА

СЭКП ТК-ның декабрь (1974 ч.) Пленуму болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязы тоску беш чылдың доозукчу чылдыга көдээниң ажил-ишчилериниң мурунуга тодаргай сорулганы салган. Ону амдыралга боттандырырга төлөптү салышкыны республиканын тараажылары киңер ужурулу. 1975 чылдың дүжүдү дээш демиселди олар эркен чылдың күзүндө-ле эгелзээр. Дыка хөй колхоз, совхозтар тараа культураларын чаштырар черлерин куруктуруп, ангысты андарып алган, шөлдерге органиктик чемишчилгелерин сөөртүп төккөн. Амгы үедө механизаторлар көдээ ажил-агый техниказын септеп, курстарда мергежилни бедилди турар.

Республиканын колхозтары, совхозтары бо чылын тарааны 260 мун гектарга тарыыр, оок гектар бүрүзүндө 11,5 центнер дүжүттү алыр деп турар. Шүптү 294 мун тонна тарааны бүдүрери болгаш күрүңгө 120 мун тоннаны садары көрдүнгөн. Мал чөмчүн бүдүрери улам ынай көвүледири, оон шөмчүн экижидери база-ла эргежок чүгүдө.

Бо бүгү улуг сорулгаларны колдуунда механизаторлар шиттирлээр алаар. Амдызында механизаторлар машина-трактор мастерскаяларында ажилдап турарлар. Ыччаарга 10—15 хонук эртен соонда олар хову турлагларына барып чурттаар болгаш ажилдаар. Механизаторларның ийги оран-бачыны болур хову турлаглары баш удур ыяк белеткээри, оларның ажилдаарына, чурттаарына, культурлуг дыштарына бүгү-ле тараачалыг байдалдары тургузары ам хүнүн айтыры болу берген.

Сөөлү чылдарда дыка хөй ажил-агыйларда чаңгыс ай хевирлериниң хову турлаглары тутунгулаан. Оларда нити чуртталга черин, кызыл-булуну, столовааны, чунар-бачыны дөрсөн. Чаңгыс сөс-биле чугалаарга, механизаторларга таарымчалыг бүгү байдалдар тургустунган. «Көк-Тей», «Бурунгаар», «Шамбалыг», «Революцияның чабышкы» совхозтарда, Көдээ ажил-агыйның дүжүлгә станциясында, Каа-Хемниң «Коммунизмче орук», «Тилелгө», Бай-Тайганың «Мурнакчы», Чөөн-Хемчиктиң «Искра», Таңдының «Коммунизмниң херели» колхозтарында хову турлаглары эки кылдынган. Ол хову турлагларына механизаторлар эки чурттап, культурлуг дыштанып, хостуг үени аяктыг кылдыр эрттирип болур.

Оон-биле чергелештир, чамдык ажил-агыйларның удурткучлары механизаторлар дугайында болур чогууру-биле сагыш салбайн турарын айтыр херек. Чижээ, «Барлык», «Шекпээр», «Чыраа-Бажы», «Тээли», «Тес-Хем», «Саян» совхозтарының болгаш өске-даа чамдык ажил-агыйларның шөлдеринде механизаторлар чурттаар ёзулуг хову турлаглары бо чылга чедир-ле тутунмаан болуп турар. Ында механизаторлар хову ажилдарының үезинде аргажок черлерге чурттап турар, орун-дөжек-биле хандырбаан, кызыл-булун, чунар-бачын чок. Ындай байдалга кижилер культурлуг дыштанып, уре-түңнелдиг кылдыр ажилдап болур бе? Оон ужурунда механизаторлар суурларже чанып, ажилдан кежээ эрте чоруур, эртен ажилга орай келир чорукка таваргыч болур.

Чоокта чаа Таңды районга хыналда чорударга, ында ажил-агыйлар чаңгыс-даа хову турлаан механизаторларын келтирне белеткөөн болган. Өске-даа черлерде байдал оон дээр эвес болуп турар. Часкы хову ажилдары каш-ла хонгаш хайыгар. Ыччаанга механизаторлар чурттаар хову турлагларын септе белеткээрине, кызыл-булундарын, чунар-бачынарын деринине, турлагны көскү агитацияның чүдүдери-биле каастап, шимээрине ажил-агыйларын удурткучлары, партия, проф-эвилел организациялары кичээнгей салып, ону дары доостурар херек.

Шөлдерин ажил-ишчилериниң дугайында сагыш салыры—ажыл-агыйларын удурткучларының, тускай эртемчилериниң, медицина, культура-чырыдышкыны, садыг ажилдакчыларының нити херээ. Механизаторларга ажилдаарының, чурттаарының, культурлуг дыштанырының чогулгалыг байдалдарын тургузарында часкы тарылга кампаниязының чедиишкни хамзааржыр дээрин утуп болбас. Часкы хүн—чылды чөмгөрер. Ыччаанга часкы тарылганы агротехниктиг бедик деңгеле, кыска хуусаада организаастыг эрттирери тоску беш чыл планының доозукчу чылдыга чер ажилының талазы-биле алган бедиктең социалистиг хүлээлгелерин чедиишкниң күүседириниң магадыламы болур.

Х. НАРА-ООЛ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты, Ленин ордениң эдилекчизи Семён Баянович Саидан удурткан туудугулар бригадазы «Тыва туудуг» трестин Кызылда № 48 туудуг эргелелинде муракчы бригадаларның бирээни. Олар бирги кварталдың планын чедиишкниң күткөткөн. Бригаданың туудугулар аразында кал-

Часка белеткел

ХОВУЖЕ УНУПТЕРИНГЕ БЕЛЕН

Чер болгаш мал ажилының прудуларын бүдүрери болгаш белеткээрин күвүдери дээш көдээ ажил-агый ажилдакчыларының бүгү-звильел социалистиг чарыкына киришпашан, Бай-Тайга районуң ажил-ишчилери доозукчу чылда бедик дүжүтү эстүрериң хүлээнген ажилдап турар. Часкы хову ажилдарына белеткээри шиттирлери үези келген. Аңаа тараажы бурузу хынамчалыг белеткел-биле ужуражы турар. Бо чылын район 5200 га черге тараа культураларын тарыыр. Оон иштинден 1650 гага кызыл-тасты, 1700 гага арбайны, артаннарарга чиге-тараа суланы тарыыр. Районуң ажил-агыйлары үезин-биле бүрүн хандырынган болгаш бо хүнүнде ону хораннаарын чорууду турар. Ол ажил «Мурнакчы» колхозта доозулган.

Бедик дүжүтүң үезиниң—шөлдерге чемишчилдиге төгери бо хүнүнде организаастыг чорудуп турар. Районуң ажил-агыйлары 5600 тонна өден тегер тургаш, оон 4228-ин сөөртүп алган. «Бай-Тал» совхозта болгаш «Мурнакчы» колхозта бо ажил аданталган. Өдөк сөөртүлгезинде кызыл-мак анылдап турар мурнакчылар хөй. Оларга Кара-Сал Базуу, Кызыл-оол Серенет («Мурнакчы» колхоз), Назар Маңай, Нончук Совет, Делгер Намзырай («Бай-Тал» совхоз) болгаш он-даа өскелер хамзааржыр.

Ам районуң ажил-агыйларында хову турлагларының септелгези дооступ турар. Бай-Тайга хову хөмүгө үнүптеринге белен.

Д. БАЛЧЫЙ.

ДООСТУП ТУРАР

«Часкы хүн—чылды чөмгөрер» деп чечен чугаа бар. Бедик дүжүтү эстүрери дөкс, часка ылантыг белеткээр херек. Ыччаанга Таңды районуң «Россия» совхозунуң тараажылары часкы хову ажилына киришпашан бүгү техниканы шынарлыг септе доозуп турар. Тракторлар, андазынар, культураторлар, сеалкалар, килорлар септелгези бо хүнүнде доостур. Юрий Федорченкога удурткан № 1 хову бригадазы часкы хову ажилдарына эки белеткелди ужуражыр. Ол бригаданың тракторлары бүрүн септеткен, механизатор кадрлар-биле хандырынган.

Совхоз 6700 га черге 1390 тонна тараа культураларының үезинин чаштырар. Оон иштинде кызыл-тасты 4700 га черге тарыыр. Бо хүнүнде 1000 тонна үезинин чогуур кондициянда чедир аргылаан болгаш Турпандан үезин сөөртүлгезин үргүлчүлөп турар. Бар үезинин хораннаар ажил бо хүнүнде кидин түзүк.

Тарылга шөлдеринде 185 тонна минералдыг чемишчилдигелерин тегери планнаан. Оон 140 тонназын Кызылдан сөөртүп алган болгаш ол ажил ам-даа үргүлчүлөшпашан.

Доозукчу чылда бедик дүжүтү алаан алырында бүгү белеткелди совхозтун тараажылары доозуп турар.

Бистиң көрр.

ОКРУГТАР КОМИССИЯЛАРЫНГА ДЕПШИДИЛГЕЛЕР

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Кызыл АССР-ден Кызылдың № 873 болгаш Чадананың № 874 соңгулда округтарының составына ажилчы чоннарын колхозтирериң, нитилелдериниң болгаш хөй-нити организаацияларының төлээлекчилерин чер-черден депшидери бо хүнүнде организаасты-биле дооступ турар.

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Кызыл АССР-ден Кызылдың № 873 болгаш Чадананың № 874 соңгулда округтарының составына ажилчы чоннарын колхозтирериң, нитилелдериниң болгаш хөй-нити организаацияларының төлээлекчилерин чер-черден депшидери бо хүнүнде организаасты-биле дооступ турар.

„ЛУНА-22“ ОН АЙ ДУРГУЗУНДА

Ырак космос харылаазының төвү, (СЭТА), 1974 чылдың июль 2-де ай орбитазына салып үдүргөн автоматтыг эртен станциязы «Луна-22» ай чогуунуң дөмгөлеринде эртен шиттирлериң оон ай иштинде кылдып турар.

Ол станция апрельдин 2-де Москваның биле 11 жатак чедир айы 2 мун 842 катан дескиген.

«Луна-22» автоматтыг станцияның ужудушкунун тавыштырган соонда, ол амгы үедө ай кыры-биле 200—1400 километр бедикте ужулуп, ону 3 шак 12 минута иштинде дескинип чоруп турар болгаш айның чөөк-казынын база оон кырының чамдык кезектери шиттирел, чер кырында башкаралганын ёзуугар планнаан программаны күүсепин турар.

«Луна-22» станцияның системалары болгаш аппаратуразы чогулгалыг ажилдап турар.

«Луна-22» станция ужудушкунун үргүлчүлөшпашан.

Дуун Кызылга ТУРАСКААЛДЫ КЫЛЫП ЭГЕЛЭЭН

раскаалдың фундаментин салыр бир метр—хире—хонд, узуун болгаш дооразы чеди-чеди метр ажыг онгары касыпшаа, дооразы чүдүрүп чоруткан. Туудугулар онаурунаны кылдып доостан.

—Ала-чүртүгү Улуг дайынының чылдарында мөчөн дайышчыларга тураскаалды кылдырып ажилдары буруну хүн эгелзэн.

Кызылдың септелге-тудуг эргелелиң туудугулары тураскаал туур черин дөксөөр дүүн долгалыр херимиз. Механизация эргелелиң чер казар экскаватору тускаалдык фундаментин кылды хары-

раскаалдың фундаментин салыр бир метр—хире—хонд, узуун болгаш дооразы чеди-чеди метр ажыг онгары касыпшаа, дооразы чүдүрүп чоруткан. Туудугулар онаурунаны кылдып доостан.

—Ала-чүртүгү Улуг дайынының чылдарында мөчөн дайышчыларга тураскаалды кылдырып ажилдары буруну хүн эгелзэн.

Кызылдың септелге-тудуг эргелелиң туудугулары тураскаал туур черин дөксөөр дүүн долгалыр херимиз. Механизация эргелелиң чер казар экскаватору тускаалдык фундаментин кылды хары-

раскаалдың фундаментин салыр бир метр—хире—хонд, узуун болгаш дооразы чеди-чеди метр ажыг онгары касыпшаа, дооразы чүдүрүп чоруткан. Туудугулар онаурунаны кылдып доостан.

—Ала-чүртүгү Улуг дайынының чылдарында мөчөн дайышчыларга тураскаалды кылдырып ажилдары буруну хүн эгелзэн.

Кызылдың септелге-тудуг эргелелиң туудугулары тураскаал туур черин дөксөөр дүүн долгалыр херимиз. Механизация эргелелиң чер казар экскаватору тускаалдык фундаментин кылды хары-

раскаалдың фундаментин салыр бир метр—хире—хонд, узуун болгаш дооразы чеди-чеди метр ажыг онгары касыпшаа, дооразы чүдүрүп чоруткан. Туудугулар онаурунаны кылдып доостан.

—Ала-чүртүгү Улуг дайынының чылдарында мөчөн дайышчыларга тураскаалды кылдырып ажилдары буруну хүн эгелзэн.

Кызылдың септелге-тудуг эргелелиң туудугулары тураскаал туур черин дөксөөр дүүн долгалыр херимиз. Механизация эргелелиң чер казар экскаватору тускаалдык фундаментин кылды хары-

раскаалдың фундаментин салыр бир метр—хире—хонд, узуун болгаш дооразы чеди-чеди метр ажыг онгары касыпшаа, дооразы чүдүрүп чоруткан. Туудугулар онаурунаны кылдып доостан.

Даштыкы информациялар

● АФИНЫ. (СЭТА). Грецияның демократтыг болгаш чөвүлелди күштери эрге-чарыгының чер-чер организаастыг соңгулдаларына улуг чедиишкниң чедип алган. Бадыйлашкынының баштайгы саналгазын кылгашындан ап көргө, эрге-чарыгының чер-чер организаастыг улуг хөй нуруузуңче оппозистиг партияларын, оон иштинде Коммунист партияның кандидаттары соңгуттурган.

Ларазында воскресьеде 264 муниципалитеттерин 94-түңгө болгаш 11 обштиналарга каттап соңгулдалар болур, чүге дээрге бирги соңгут-

төптериниң бажың-балгалын туудуп турар. Чаңгыс-ла «Каршата» концерти беш 92 уинермагтыг.

● БЕЙРУТ. (СЭТА). Нүрү-нениң чаа баштыгы Халеу хаан аарыг, ыччаанга Халеу хире эвес деп, Фейсал хааны өлүктүгн соонда Сауд Аравияның тургустунган байдалы тайылбырлааш, Ливаның парламентазы боюнуң угаамзалы турарын өжиңи турар. «Уаустун болуп турарын баугар аларга, Халеу хаан каш-ла ай өртөгө, ыччаанга турган дүжүлгө Фалхата дүжү-

геиң бээр» деп, «Аль-кифак аль-Араби» солуң бижээн. Халеу казан-даа күрүне хөраңгө киришпей келген, ыччаанга хаан дүжүлгөни элээр дивейн келген болгаш эрге-чарыгының хаан өл-бүлөсине салгап алышкыны хандырар, маргылда-чоруду» бөлу бөзүн чыла-дыр дөш дүжүлгөн эзел алган деп, солуң демгелзөөн.

Фейсал дийит турда, чурт-тун политиктиг амдыралына иденкейиң роудук турган болгаш «американың көрүнү» сургалыг чораш хаан салгалыны Фейсал Сауд күрү-нени баштай бээр болза, «Вашингтон-биле, барыны чурттары-биле харылаа түдү-нени бижыгарга угаанышкыны күштелер алар» деп, «Аль-

кыфак аль-Араби» солуң бижээн.

● НАИР. (СЭТА). Эр-Диандан каап турар дыңнадылары баугар аларга, Фейсал хааны өлүктүгн эван эмир Фейсал ибн Мусанд хааны анаа болгаш бодуңуң үлгөлдиг ылуур турарының ужурун күрү-нени билип турган» деп чүгө бийдеген дээрин Эр-Риадта албай хуузу-биле чарлаан. Ону шапкыл шаажылаанга бөөр, ыччаанга мусулман хообуту дүштүр чоңга көздүр шаажылар.

Фейсал ибн Мусанд угааны баксыраан хообутуң деп, Эр-Риад радиозу моон мурунда хаан амы-тыныга хандышкы болганын диньаткан, албан хуузуңда меделел дам-чыткан.

СОВЕТ УЛУС-БИЛЕ КЕЗЭЭДЕ КАДЫ БИС

Совет Армия бодуңу интернационалчу хуузага күүсетпешин, 1945 чылдың апрель 4-те Венгрияны буруну-биле хостаан болгаш бистиң чуртувусту фашисттер кулаачыктардан болгаш оларның чыгарылыш кезээ мөңгөдө хостаан.

Хосталганын, национал таарышпас чоруктуң оруун, социализмниң оруун Совет Эвилели биске ажылды берген дээш венгр улус алаа чуртунда ханымыдан өөрүп четтергенин илеретип турар. Кижиге эйне чулула эргим үнелгич чүве — ол амы-тын болгаш, мынчаар өске кижилерниң эрге-ажы дөшт амы-тынын дараанмаан кижилерин кезээ мөңгөдө хүндүлээр, оларның мадырлыг чоруун алдаржыдар апар. Венгрияны хосталганын фашисттер удуз улуктуң тулузунуңа өлгөн совет солдаттарын, офицерлерин, генералдарын, амыртыктыг тураскаалы бисер болгаш бистиң келер уеде салгакчыларымыс чуртунда ылыкты-биле кадалап чоруур.

Бистин ийн чурттарымың болгаш улустарымың найралы каян кезээде бузулбас бижык, Социализм дээш, бүтү кижиге төрөлгөткөн аас-кежиктиг келер үеде дөшт демиселге ол найралды бижыгып, кааналган. Совет Россияга тамакты дайынның чыдарында барыс чүм венгрлер Кызыл Шеригиниң хуураалына кирин алгаш, интервентилерге удуз тулуз турган уеде ол демисел бистини сырый каттыштырып, холбайштырган. Бистин чуртувустуң амыкч чоннары Советтериниң амыкч чуртунуң дуржулузунда даан алган. 1918 чылдың мартта Венгрияны Совет Республиказын тургускан уеде ол демисел бистини кезээ мөңгөдө каттыштырган. Хортизмниң болгаш реакцияның карыгы-дүмбей ханыг чыдарында ол демисел бистини сырый каттыштырган. Делегейин ийн дайынның аразында уеде фашизмниң тургустуунарына өөр шийтирилг демисел бистини сырый каттыштырган.

Октябрьниң социализм Удуз революцияны тийлээ соода чыдарың дургузуна

Совет Эвилели империализмге удуз чаксаан демисел, тайбын дээш, улустарың дөшт эргезиктиг идеялар, марксизм-ленинизмниң тургустуу турарында бооп турар. Социализм болгаш коммунизмге чак дөстөгөй тургузуп турар чурттарың бирээни болур Венгрияның улусу депшигелги ажир төрөлгөткөн мунуку одуруунда чоруу турар. Октябрьниң социализм Удуз революцияны тийлээ биле эгелээш бугу дөстөгөй ужу-дузаламг төңгүтүр.

Империализмниң эгелээш дөстөгөйниң ийги дайымы агресор дайыштарының бирү аптырыштыгы-биле доордузган. Ханыг фашизмниң чылаш шаккан удуз Тийлээге шийтирилг салышканын Коммунизм партияга баштаткан Совет Эвилели, мадырлыг совет улус кирген. Ол дөстөгө, социализм ийитиле болгаш курне тургузуу-луң, социализм экономика-ның, марксизм-ленинизмниң идеологияны, дөстөгөй эң баштайгы социализм чуртунд улустарының улус найралы-ның чыйынычак тийлээгезин.

Совет Чөсектиг Күштерниң доордукчу хуузага күүсетпешин, 1945 чылдың апрель 4-те Венгрияны буруну-биле хостаан болгаш бистиң чуртувусту фашисттер кулаачыктардан болгаш оларның чыгарылыш кезээ мөңгөдө хостаан.

Совет Эвилели империализмге удуз чаксаан демисел, тайбын дээш, улустарың дөшт эргезиктиг идеялар, марксизм-ленинизмниң тургустуу турарында бооп турар. Социализм болгаш коммунизмге чак дөстөгөй тургузуп турар чурттарың бирээни болур Венгрияның улусу депшигелги ажир төрөлгөткөн мунуку одуруунда чоруу турар. Октябрьниң социализм Удуз революцияны тийлээ биле эгелээш бугу дөстөгөй ужу-дузаламг төңгүтүр.

Империализмниң эгелээш дөстөгөйниң ийги дайымы агресор дайыштарының бирү аптырыштыгы-биле доордузган. Ханыг фашизмниң чылаш шаккан удуз Тийлээге шийтирилг салышканын Коммунизм партияга баштаткан Совет Эвилели, мадырлыг совет улус кирген. Ол дөстөгө, социализм ийитиле болгаш курне тургузуу-луң, социализм экономика-ның, марксизм-ленинизмниң идеологияны, дөстөгөй эң баштайгы социализм чуртунд улустарының улус найралы-ның чыйынычак тийлээгезин.

Совет Чөсектиг Күштерниң доордукчу хуузага күүсетпешин, 1945 чылдың апрель 4-те Венгрияны буруну-биле хостаан болгаш бистиң чуртувусту фашисттер кулаачыктардан болгаш оларның чыгарылыш кезээ мөңгөдө хостаан.

Совет Эвилели империализмге удуз чаксаан демисел, тайбын дээш, улустарың дөшт эргезиктиг идеялар, марксизм-ленинизмниң тургустуу турарында бооп турар. Социализм болгаш коммунизмге чак дөстөгөй тургузуп турар чурттарың бирээни болур Венгрияның улусу депшигелги ажир төрөлгөткөн мунуку одуруунда чоруу турар. Октябрьниң социализм Удуз революцияны тийлээ биле эгелээш бугу дөстөгөй ужу-дузаламг төңгүтүр.

Империализмниң эгелээш дөстөгөйниң ийги дайымы агресор дайыштарының бирү аптырыштыгы-биле доордузган. Ханыг фашизмниң чылаш шаккан удуз Тийлээге шийтирилг салышканын Коммунизм партияга баштаткан Совет Эвилели, мадырлыг совет улус кирген. Ол дөстөгө, социализм ийитиле болгаш курне тургузуу-луң, социализм экономика-ның, марксизм-ленинизмниң идеологияны, дөстөгөй эң баштайгы социализм чуртунд улустарының улус найралы-ның чыйынычак тийлээгезин.

Совет Чөсектиг Күштерниң доордукчу хуузага күүсетпешин, 1945 чылдың апрель 4-те Венгрияны буруну-биле хостаан болгаш бистиң чуртувусту фашисттер кулаачыктардан болгаш оларның чыгарылыш кезээ мөңгөдө хостаан.

Совет Эвилели империализмге удуз чаксаан демисел, тайбын дээш, улустарың дөшт эргезиктиг идеялар, марксизм-ленинизмниң тургустуу турарында бооп турар. Социализм болгаш коммунизмге чак дөстөгөй тургузуп турар чурттарың бирээни болур Венгрияның улусу депшигелги ажир төрөлгөткөн мунуку одуруунда чоруу турар. Октябрьниң социализм Удуз революцияны тийлээ биле эгелээш бугу дөстөгөй ужу-дузаламг төңгүтүр.

Империализмниң эгелээш дөстөгөйниң ийги дайымы агресор дайыштарының бирү аптырыштыгы-биле доордузган. Ханыг фашизмниң чылаш шаккан удуз Тийлээге шийтирилг салышканын Коммунизм партияга баштаткан Совет Эвилели, мадырлыг совет улус кирген. Ол дөстөгө, социализм ийитиле болгаш курне тургузуу-луң, социализм экономика-ның, марксизм-ленинизмниң идеологияны, дөстөгөй эң баштайгы социализм чуртунд улустарының улус найралы-ның чыйынычак тийлээгезин.

Совет Чөсектиг Күштерниң доордукчу хуузага күүсетпешин, 1945 чылдың апрель 4-те Венгрияны буруну-биле хостаан болгаш бистиң чуртувусту фашисттер кулаачыктардан болгаш оларның чыгарылыш кезээ мөңгөдө хостаан.

Совет Эвилели империализмге удуз чаксаан демисел, тайбын дээш, улустарың дөшт эргезиктиг идеялар, марксизм-ленинизмниң тургустуу турарында бооп турар. Социализм болгаш коммунизмге чак дөстөгөй тургузуп турар чурттарың бирээни болур Венгрияның улусу депшигелги ажир төрөлгөткөн мунуку одуруунда чоруу турар. Октябрьниң социализм Удуз революцияны тийлээ биле эгелээш бугу дөстөгөй ужу-дузаламг төңгүтүр.

Империализмниң эгелээш дөстөгөйниң ийги дайымы агресор дайыштарының бирү аптырыштыгы-биле доордузган. Ханыг фашизмниң чылаш шаккан удуз Тийлээге шийтирилг салышканын Коммунизм партияга баштаткан Совет Эвилели, мадырлыг совет улус кирген. Ол дөстөгө, социализм ийитиле болгаш курне тургузуу-луң, социализм экономика-ның, марксизм-ленинизмниң идеологияны, дөстөгөй эң баштайгы социализм чуртунд улустарының улус найралы-ның чыйынычак тийлээгезин.

Совет Чөсектиг Күштерниң доордукчу хуузага күүсетпешин, 1945 чылдың апрель 4-те Венгрияны буруну-биле хостаан болгаш бистиң чуртувусту фашисттер кулаачыктардан болгаш оларның чыгарылыш кезээ мөңгөдө хостаан.

Совет Эвилели империализмге удуз чаксаан демисел, тайбын дээш, улустарың дөшт эргезиктиг идеялар, марксизм-ленинизмниң тургустуу турарында бооп турар. Социализм болгаш коммунизмге чак дөстөгөй тургузуп турар чурттарың бирээни болур Венгрияның улусу депшигелги ажир төрөлгөткөн мунуку одуруунда чоруу турар. Октябрьниң социализм Удуз революцияны тийлээ биле эгелээш бугу дөстөгөй ужу-дузаламг төңгүтүр.

Империализмниң эгелээш дөстөгөйниң ийги дайымы агресор дайыштарының бирү аптырыштыгы-биле доордузган. Ханыг фашизмниң чылаш шаккан удуз Тийлээге шийтирилг салышканын Коммунизм партияга баштаткан Совет Эвилели, мадырлыг совет улус кирген. Ол дөстөгө, социализм ийитиле болгаш курне тургузуу-луң, социализм экономика-ның, марксизм-ленинизмниң идеологияны, дөстөгөй эң баштайгы социализм чуртунд улустарының улус найралы-ның чыйынычак тийлээгезин.

Совет Чөсектиг Күштерниң доордукчу хуузага күүсетпешин, 1945 чылдың апрель 4-те Венгрияны буруну-биле хостаан болгаш бистиң чуртувусту фашисттер кулаачыктардан болгаш оларның чыгарылыш кезээ мөңгөдө хостаан.

Бо чурукту 1945 чылдың баштайгы айларында тиргерткен. Дайынның дөшт улустарымыңның тулузунуңа өлгөн чуртувустуң чүдө чүдө, оң мурунда капиталистерге болгаш помещиктерге мөңгүдүп, дарылым, базмин-дарылым, дорамчылап чорган.

Совет соода... Венгр скудатор Жигонна Кишфалуды-Штроблауңа когааткан тураскаалы. Ону хооралда бейиң берген турар Геллерт аяда тургускан. В. СОБОЛЕВТИҢ ФОТОСУ. (СЭТА-ның фототехникасы).

Совет Эвилели империализмге удуз чаксаан демисел, тайбын дээш, улустарың дөшт эргезиктиг идеялар, марксизм-ленинизмниң тургустуу турарында бооп турар. Социализм болгаш коммунизмге чак дөстөгөй тургузуп турар чурттарың бирээни болур Венгрияның улусу депшигелги ажир төрөлгөткөн мунуку одуруунда чоруу турар. Октябрьниң социализм Удуз революцияны тийлээ биле эгелээш бугу дөстөгөй ужу-дузаламг төңгүтүр.

Империализмниң эгелээш дөстөгөйниң ийги дайымы агресор дайыштарының бирү аптырыштыгы-биле доордузган. Ханыг фашизмниң чылаш шаккан удуз Тийлээге шийтирилг салышканын Коммунизм партияга баштаткан Совет Эвилели, мадырлыг совет улус кирген. Ол дөстөгө, социализм ийитиле болгаш курне тургузуу-луң, социализм экономика-ның, марксизм-ленинизмниң идеологияны, дөстөгөй эң баштайгы социализм чуртунд улустарының улус найралы-ның чыйынычак тийлээгезин.

Совет Чөсектиг Күштерниң доордукчу хуузага күүсетпешин, 1945 чылдың апрель 4-те Венгрияны буруну-биле хостаан болгаш бистиң чуртувусту фашисттер кулаачыктардан болгаш оларның чыгарылыш кезээ мөңгөдө хостаан.

Совет Эвилели империализмге удуз чаксаан демисел, тайбын дээш, улустарың дөшт эргезиктиг идеялар, марксизм-ленинизмниң тургустуу турарында бооп турар. Социализм болгаш коммунизмге чак дөстөгөй тургузуп турар чурттарың бирээни болур Венгрияның улусу депшигелги ажир төрөлгөткөн мунуку одуруунда чоруу турар. Октябрьниң социализм Удуз революцияны тийлээ биле эгелээш бугу дөстөгөй ужу-дузаламг төңгүтүр.

Империализмниң эгелээш дөстөгөйниң ийги дайымы агресор дайыштарының бирү аптырыштыгы-биле доордузган. Ханыг фашизмниң чылаш шаккан удуз Тийлээге шийтирилг салышканын Коммунизм партияга баштаткан Совет Эвилели, мадырлыг совет улус кирген. Ол дөстөгө, социализм ийитиле болгаш курне тургузуу-луң, социализм экономика-ның, марксизм-ленинизмниң идеологияны, дөстөгөй эң баштайгы социализм чуртунд улустарының улус найралы-ның чыйынычак тийлээгезин.

Совет Чөсектиг Күштерниң доордукчу хуузага күүсетпешин, 1945 чылдың апрель 4-те Венгрияны буруну-биле хостаан болгаш бистиң чуртувусту фашисттер кулаачыктардан болгаш оларның чыгарылыш кезээ мөңгөдө хостаан.

ОЛИМПИАДА ДООЗУЛГАН

Кызыл хоорайның Ф. Держанский атыг школа-интернаттың республика школа-ларының өөреникчилериниң математика, физика болгаш химия талазы-биле чаңчыл болган олимпиадамы доозулган.

ВЛКСМ обкомунуң, Тыва АССР-ниң Чырымышкыниң иштер-терөөсүнүң кады эрттиргени бо олимпиадамын математика, физика болгаш химияга хандыктыг чүс ажыг өөреникчилер киршикен.

Оол бирги хүнүнде — республика олимпиадамын теоретиктиг маргалдаам, ийгиңиң хүнүнде — өөреникчилер-биле башкыларың чугааламышкыны, үшкү хүнүнде — Бүгү-Россия олимпиадамын маргалдаам болгаш түңдө үндүрүлгө болган.

Үш хүн үргүчүдөн олимпиада бистиң школаларымыта математикага, физикага болгаш химияга оза хандышкыдыг уругтары илереткен.

Олимпиадамы түңдөлдө Улуг-Хеминг командазы физика бирги, химияга үшкү чери алган. Бизилердин химияга бирги, математикага ийгиңиң чери тывыскаан. Физика ийгиңиң чери Бия-Хеминиң, химияга ийгиңиң чери Каз-Хеминиң, физикага үшкү чери Танды районнуң командазы тус-тузунда эгелээ.

Кызылдың №15 школазының, Бай-Хаак болгаш Туран школаларының онгу классылары Надя Зиничкова, Сергей Николаев, Олег Очур-оол өлгөргө техникага дөшт өөрениктерлерди кирде бергүлөр рекомендациялары олимпиадамы түңдөлдө берген.

Бүгү-Россия олимпиадамын 14, республика олимпиадамын 43 киржикчилери шийтирилген.

Олимпиадамы СССР-ниң Эртемир Академиямын Сибирь салбырының математика институтунда лаборатория эргелекчи Ю. Л. Васильев киршикен.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

АРГА-ДУРЖУЛГАНЫ АЖЫГЛААН БОЛЗА...

«Чыраа-Бажы» совхозта амылчын кооперациязы «Чыраа-Бажы», «Большевик» совхозтарның амылчын, албан-хаанчыларын аш-чем болгаш улустур барааныры-биле хандырар. Амылчын кооперациязын 15 магазин, 4 автолавна хамаарыш турар. Оң шугумунда 80 хире кижиге чонунуң садыг хандырдыгына бараан болуп амылдап турар.

Амылчын кооперациязы эртен чылын бараан саарылганын пландың 100 хуу күсеткен. Хуучу кижиге 60 кижиге кирип алган. Эске-даа чамдык амылдарың ылып чуртуса-даа, четпестер ам-даа бар, ону дарың найралды талазы-биле чөптө чаа болган хуучулар хуралына амылда четпестерни шыңгыш шүгүмчүлөөн.

Чырганы суурда аш-чем, улустур магазиннериниң сапталганы кылдыныам. Бизин экинтерин, сагаларың чыгыла-ваан. Чугула хергелдең чамдык барааныры, ылыгың өрөдөгө херексели, шолочылар неаер формалар ховар келгилээр. Хел аймакың бараанырың ирүштүп, чараш ылыгың делген, күргүлсөн. Оларны анаа-ла улуг наадалга асыллап наан, дооран-дооран апарган тургулар. Бо чорук садыгың культуразыңың күдүзүн, садыгыларың бот-идеип чөк амылдап турарың херекчип турар. Чамын ховар бараанырың неирге, Чыраа-Бажыга бугуу садыгтар таварылгалар тургулааны хуучулар шүгүмчүлөөн. Аш-чем магазиннеринге эъттен ылыг наансвалар, рис, гречка, крупаалар бо-ла үзүктөп бээр. Көлбаса аймак шүт келбес. Хлеб база үзүктөп, чамдык 2—3 хун-да саптайн бар. Малчынарга хлеб, суухар аймак чөдирип, саптайн турар. Барааның магазиннерге үзүктөп бээр чыдагааны амылчын кооперациязың ону бараан-биле хандырар турар организациалар-биле харылазыңың көшанаада болур. Эртен чылын кооперацияның 12 магазиниң пландың күсетсөөн.

Коллективте садыг амылчын дуржулгалыг, садып алыкчыларга эвилең-ээлек мурунчы садыгылар эвээш эвес. Шемиде автолаваның чолочы-садыгызы, «Кооперацияны тергенин» деп хөрөк демдизик эдилекчи О. Агбаан, Хорум-Дага О. Сеиди, Элдиг-Хемде Р. Монгуш, Чыраа-Бажында Ч. Даган болгаш эске-даа мурунчылар ай, көрөлт пландың дөштө амал ажыр күсөөдөп илген. Олар чыл пландың ажыр күсөөдөп, өре-самчыгаал чөк амылдаанар. Мурунчыларын арга-дуржулгалың непердеп, кижизидилге амылчын берик деннеге чурткан болза, өре-самчыгаал ылыр чорук эвээштен турар ийги. А амылчын кооперациязында өре-самчыгаалдык нийти түкү эртен чылын 86.740 рубль болган. Ылыгың С. Монгуш, И. Очаар, Ч. Монгуш, В. Чыдым өлгө эвээш эвес түнүгү самыгдалдык болганар. Магазин-нерин санаашканыңар ай-шаванда чөртүпайн турар. Саң-хөө аппараттарыңа чамдык ээ-харыскага чөк кижилер амылдаш, хыналданы ан сеткилдиг эвес ылыр турарың болгаш амылчын кооперациязың баштаар чериниң удурулга, көндрөлдө ишкитканыңар өре-самчыгаалдык хөй болуп турарың санал берген хуучулар чөптүг шүгүмчүлөөн.

О. НАРА-САЛ.

Желедей 60 ХҮННЕРДЕ

АЛДАРЛЫГ ЮБИЛЕЙ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгрияны гитлерчи эжелекчилерден Совет Армияның хосталган хүнүнде бээр бөгүн мурун 30 чыл болур. Бодуңуң төңгүзүңде ол кайгамчыктыг хүнүң амы-дуңуңа венгр улусу байырлаалы-биле демдегелер берар. Венгр Улус Республиказының хоорайлары болгаш суурлары наалым-байырлап бугуу-биле шийтирилген.

Венгр наймыскал Будапештин шөлдеринде болгаш кулдумуларына национал туктар болгаш чамдык кызыл өстөр чыаанга, хосталганын, оон венгр-совет бузулбас найралды, тайбынчы болгаш социализмни алдаржыткан транспорттар болгаш лозундар.

Венгрияны хостаар дээш таңушкунуңа өлгөн совет дайышчыларың тураскаалдарың болгаш хөөрлеринг бугуу-лугелер коллективтериниң ажылч чоннары, студенттер, пионерлер болгаш шолочылар венгер-чекетеринг база дыргак чекетеринг бо хүнерде саап турар.

Хосталганың алдарлыг байырлаалыга тураскааткан байырлыг митингилер болгаш хуралдар заводтарга, фабрикаларга, кездэе амыл-агы кооперативтеринге болгаш албан-чөдөрлеринге болуулаан. Улусчу эрге-чатырманың чыдарында чуртуң амылчынның бугуу талаларына болган ажык удуз чуртталаларың дугайың ол митингилерин, хуралдарың киржикчилери удуз чоргалар-биле чугалап турганар. Чаа амылчынның үжүн чылынчы дургуунда венгр улус бугуу чүс-чүс чыдарың дургуунда турар көрбөз өндүр улуг наартыларын эдил алган.

Дайым мурунгуларынга деп-нээр чуртуң национал оруулаачы беш катан көвүдүс. Буржуа-помещик Венгрияга деңгээр, ам венгр улустур 10,7 катан хөй продукцияны бугууру турар. Көдэе амыл-агың продукцияны бугууру бугуу амыл-агың катан немей эсен. Социализм тургузушкунуң чыдарында чонун кижиге сангак онаштар херекле үш катан уагтың.

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгрияны найралдык ийитиле венгр демократтарың

Совет Эвилели империализмге удуз чаксаан демисел, тайбын дээш, улустарың дөшт эргезиктиг идеялар, марксизм-ленинизмниң тургустуу турарында бооп турар. Социализм болгаш коммунизмге чак дөстөгөй тургузуп турар чурттарың бирээни болур Венгрияның улусу депшигелги ажир төрөлгөткөн мунуку одуруунда чоруу турар. Октябрьниң социализм Удуз революцияны тийлээ биле эгелээш бугу дөстөгөй ужу-дузаламг төңгүтүр.

Империализмниң эгелээш дөстөгөйниң ийги дайымы агресор дайыштарының бирү аптырыштыгы-биле доордузган. Ханыг фашизмниң чылаш шаккан удуз Тийлээге шийтирилг салышканын Коммунизм партияга баштаткан Совет Эвилели, мадырлыг совет улус кирген. Ол дөстөгө, социализм ийитиле болгаш курне тургузуу-луң, социализм экономика-ның, марксизм-ленинизмниң идеологияны, дөстөгөй эң баштайгы социализм чуртунд улустарының улус найралы-ның чыйынычак тийлээгезин.

Совет Чөсектиг Күштерниң доордукчу хуузага күүсетпешин, 1945 чылдың апрель 4-те Венгрияны буруну-биле хостаан болгаш бистиң чуртувусту фашисттер кулаачыктардан болгаш оларның чыгарылыш кезээ мөңгөдө хостаан.

Совет Эвилели империализмге удуз чаксаан демисел, тайбын дээш, улустарың дөшт эргезиктиг идеялар, марксизм-ленинизмниң тургустуу турарында бооп турар. Социализм болгаш коммунизмге чак дөстөгөй тургузуп турар чурттарың бирээни болур Венгрияның улусу депшигелги ажир төрөлгөткөн мунуку одуруунда чоруу турар. Октябрьниң социализм Удуз революцияны тийлээ биле эгелээш бугу дөстөгөй ужу-дузаламг төңгүтүр.

Империализмниң эгелээш дөстөгөйниң ийги дайымы агресор дайыштарының бирү аптырыштыгы-биле доордузган. Ханыг фашизмниң чылаш шаккан удуз Тийлээге шийтирилг салышканын Коммунизм партияга баштаткан Совет Эвилели, мадырлыг совет улус кирген. Ол дөстөгө, социализм ийитиле болгаш курне тургузуу-луң, социализм экономика-ның, марксизм-ленинизмниң идеологияны, дөстөгөй эң баштайгы социализм чуртунд улустарының улус найралы-ның чыйынычак тийлээгезин.

Совет Чөсектиг Күштерниң доордукчу хуузага күүсетпешин, 1945 чылдың апрель 4-те Венгрияны буруну-биле хостаан болгаш бистиң чуртувусту фашисттер кулаачыктардан болгаш оларның чыгарылыш кезээ мөңгөдө хостаан.

ВЦСПС-ТИҢ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫ АНГЛИЯДА

ЛОНДОН. (СЭТА). Трехсторонний британ конгрессиниң чыгыңа секретары И. Мэри-Биле, ол конгрессиниң делегациязы-биле конгрессиниң дарганы Дж. Джонсон-Биле амыл-агы чугалап турган делегацияның чыгарыңа, ВЛКСМ-тиң Политбюро кижигуу, ВЦСПС-тиң дарганы А. Н. Шеленин баштаан ВЦСПС-тиң делегациязы олар-биле учурашкан. Ийн таланың харылааларың болгаш кады амылчынны хөгүлүдүрүп, Европаның чөдөрүлгө конференцияны чорутарың амылчынны, Европаның болгаш делегейниң профсоюзларын шийтирилг ийитиле амылчынны аңаа дугалап илгериле берген.

НАЙЫРАЛ ПАРЫГЫ АЖЫТТЫНГАН

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Венгрияның наймыскалдык амылчын районы — Кебонде венгр-совет найралдык парыг байырлаалдык байдалга амылчын.

Партык төвүңе венгр-совет найралдык демээ болган тураскаалы тургускан. Ол скулптураны төлөөлөрүнө шыгыраңгай скульпторлар Е. В. Вучетч биле И. Ж. Кипшфалуды-Штроблау алар киршикен.

Партык амылчынга холбайш аңаа митинг болган. ВСАП ТК-ниң политбюро кижигуу, ВУР-ниң Министрлер Чөдөрүлгө Дарганын амылчынды Д. Лазар, ВСАП ТК-ниң кижигуу, ВУР-ниң камгалал министрин генерал-полковник И. Шинеге, венгр наймыскалдык партия, күрүне болгаш хөй-ниги организациаларың төлөөлөрүн өл митингге киршикен. СЭП ТК-ниң секретары И. В. Кампанов баштаан совет партия-чак делегациямы болгаш байырлаалды холбайш Венгрияга чөдө берген эске-даа совет делегациялар база аңаа киршикен.

Будапешт хоорай Советиниң күсөөсүнүң дарганы Золтан Сеневади, совет партия-чак делегациямын кижигуу, ССРЭ-ниң камгалал министрин ораалчызы, армия генералы Н. В. Огарков олар митингге чүс чугалаанар.

Н. В. Огарков ВСАП-тиң Будапешт хооромунуң бирги секретары Имер Катонга гвардияны 62 дугаар адыгаш дивизиондугу Тугу тывыскаан, ол дивизион венгр наймыскалдык фашисттер хостаарыга киршиктен турган.

Парта амылчын тураскаалыга чөдөктер салышканы болган.

ЭРТЕМ Техника

Шимчедикчилер

Риангын дизельдер тууунун заводунда шимчедикчилердин беш агым-модельдери Күрүненин шынар демдери алган. Беш чылды доозуучу чымында хүндүгү демдикти заводтун продукциясынын иштинде бир дугарында, оларга тымыска. Демдеткинген шимчедикчилер — 24 аът күштүгү, 4 цилиндрлиги, олар эңине илгелданилсе, уагу мотокурлауларына-биле ыгалып турар. Уу шимчедикчилер жызы-бүр оттулар чүүлдер-биле ажыдаар: бензин, керосин, солярканын каныгы-даа пропорцияларды холуксаалары дээш. Оу шимчедикчилер Узбекстанда хоңөв тартыр шолдерин суггарар насостары, Тюменин нефть тывыштыр черлерин ортурарына, Сибирин нефть кезикчилерине кожуулап электростанцияларды ажыдап турар. Чаа шимчедикчилерин ам 40 хире чурттар салып ам турарлар.

Магниттик шооча

Ээлгир, магниттик шооча дым Күрүненин шынар демдери алган. Ону Тууанын техниктиг резина кылыгыларынчыл заводу бугуруу турар. Чурта бугуруу турар башкы холданышкыларынчыл бештиң дөрт кезиниң эжиктери ол илгелданип «шооча»-биле дериттинген.

Оу заводтун коллективин термостатласт деп чаа материалдан магниттик «дылды» кыларын шигээдин алган. Бичангаш завод каучукту камнап азыр аргалык болбушаан, а продукциянын хемээзини каш катап коудеткен.

Прибор

Бир дугаар Шынар демдери алган вольтметр-фазометрлерин Житомирде «Электромашинель» деп завод үндүргөн. Оу приборлар электри дамчылып турар шугумада ажылачынагы шынды дузалакчы болган лабораторияларда ажылаттыны турар. Бо чымын ол завод 400 муң илгидиг аппараттарын белекээр.

Тооруктар машина

Москвада ууус ажылагынын делегезинде «Ыйык ажылы болгаш ийи үлестүрү» деп павильонга үлө берген, ийида солун чүүү—ууус эвес, тооруктар машинаны доран сонуургай бээр силер. Ук машина, Чоон, Барыны Сибырнын тоорук тывыштыгы черлеринге ажылаар, тоорукту сайлап, арыглаар кыдыр ону таарыштыр тургускан.

Будук кезер машина

Ийи кезер черлерге болгаш ийи скардатынага ужураган чудуктарынчыл будуун аштар чымын чоруур чаа машина үген. Оу муңуларынчыл уагу будурукчуу-биле болгаш башкарарынчыл элпине-биле ыгалып турар. Оу машинаны 110 аът күштүгү ийи сөөртүр тракторга быжылган алган ажыдадыр. Оң ажылачы органы манпуулатор деп механым чоону 60 сантиметр, узуну 30 метр мышты хаара туткан, будуун кезип арылаарына элпиг кыдыр сунуп бээр. Оу кылачык машина чыгыс угда бир шарыг хире хой чудуктарынчыл будуун кезер.

Ийи кезер, чударер болган өске-даа техника-биле ол машинаны кады ажылаар болза ийи белеткекчилеринчыл күш-ажылы комплекстиг механизматтынар. Оларын ам Свердловскиде ийи ажылагынага хергелээр машина кыдыр завод үндүрүп эгелзэн.

ЫРНЫҢ МААДЫРЫ

Баштайгы беш чылдарынчыл киржикчилеринге— 20 чылдарынчыл комсомолчуларынчыл болган аныктарынга билингир турган мындагы уткалыгы ирине дымданы боор силер «Тракторунга бисти олурт. Петрушка». Бо бүгүдөгө билингир апарган иринең өзүлүг маадыры дийриг кижин турган. Ол болза Тюмень областың Усть-Ламеникден комсомолчу Петр Дьяков, мычаардагы баштайгы комсомолчуларынчыл бирээзи, көдзөгө көстүп көрбөзү хуулаазынынчыл — тракторнунчыл баштайгы башкармыкчысы. 1929 чылдын июль айың бир-ле дүмбөй дүнеринчыл бирээзинче шалге тракторга йжылдап турганда, олче кулактар калдаш, тракторундан оңу чарган черже дүжүр окташ хойлениң ора соккаш, чангааш эңдине керосин куткаш, дийриге өрттөлдүк.

1929 чылдың август 3-те «Комсомольская правда» Ап. Чаровтунчыл «Кыпкан тракторист» деп мелдэз парлаттыган. Шудукчу Иван Молчанов оңу дугайында шудук бижээп. Ивалово хоорайнынчыл культура студиязынынчыл анык ажыдакчылары шижиктен көргүзүп кыдыр деп шижитирлээн, а оңу муңузын анык композитор Илья Горин бижээп. Оңу дугайында иринең түртүгүнчыл, а ол иринең чүдө Иваловтунчыл аныктарын эвес, а бигү түртүгүн анык-өскени иралажып турар апарган.

20 чылдарынчыл маадыры комсомолчуларынчыл сымны чоруунунчыл илгезикчини болу берген ол суралгы ирине беш база-ла билер турду. Оу чылдарынчыл маадыры чорууктарын дийи хөмө база берген мышак сагындаган. Бичалаа-даа элзэн каш чыл эрткин соонда, мен кыпкан тракторист— Петр Дьяков дийриг аңгы дугайында солундан мелдэз ноупун каш, дык-ла-кайган мен. Кулактарга өрттөтүргөш, өлбөй арктан Петрушка Ала-чурттуң Уагу дайымынчыл кадыг-дошкун шыгалдазын база тудуп эрткен. Эңине элдептиг болгаш мени кайгаткан чүве дээрге оң дайымынчыл маршуду: Ржев—Витеспек—Литва—Уагу Кенгсберг, Хинган — Порт-Артур. Оу мезиң база эрткен оруу болган ук солун оң шала-ла бугуруй чурруу база берип каан, оң мен дайыны кады эрткен мезиңде Петр Дьяковту орта-ла танып чааган мен 50 чылдар үезинде суралгы Петрушка кур черерин шигээлиңилер дээш эгеттишканынчыл ийида база-ла дийригакан чоран. Баштайгы комсомолчуларынчыл бирээзи, дайынынчыл хооңуну Петр Дьяков орта баргаш, адын сикланып болгаш кур черин шигээлиңилер алыртыңа ачы-хамыаазы дээш Ленин орденине биле шаңдатканынчыл оң билди алган мен.

Эрткен чылдын, октябрь 29-та Ленинни комсомолдунчыл төртүгүнчыл хүндиге радио дамчыштыр Петр Дьяковтунчыл дугайында ламчылыгыны база дымданы мен. Оу дамчыдылга 20 чылдарынчыл «Кыпкан трактористи» болурунда аңгы-да оң Кызыл Шерияге эки тура-биле чоруктанынчыл билип алган мен. Диктор ол бүгүнү чарлап дийригакан, мезиң эрткен орууну база каттап, а Питиничыл аттыг хорунуң хүсселзине-биле бемтиге «Тракторунга бисти

олурт, Петрушка» деп ыры чаңгылашып үнгөн. Дараазында Тюмень областа чурттап турар маадырынчыл бодунуң үйү база дийригакан. Оң эгелзези мен оңу кайта турарын, каа чоранынчыл суралган эгелзези мен. Улаваанда Дьяков 684-ку тускай харылзаа батальонунга алган эрттиринчыл чоранынчыл билди алган мен. Ол батальонунчыл тургустунганмында бээр Петр Егорович шеригте турган болду. Мен бодум ол батальонга баштай радиовод, а соонда штаб ротанынчыл командиринчыл турган мен. Дьяков ийичи чүк автомашинанынчыл чылаачылан турган чөвө. Сөөлүдиге ийида радио сөөртүр машина чылаачылан кая. Ийичангаш ол ады-сураа алган кийи-биле мен шуут-ла кады тудуп чоруу турганынчыл билбээшим ол бооп-тур.

Бир-ле катан бис ийи бөдүк радиостер белектер, оң бирээзи дайымынчыл тымылчы чорудар деп дужалал алган бис. Ийи радиостер алган ийичи чоруктанынчыл сакты-лап мен. «Газиктан» хөргөниге оура, фронтунуң муңуку шугумунда ирэн кел чылдар болганмынча чылаачы-биле ийилзэ тайбың үеде амчыдырамынчыл сактылышкылар котпаржыл чоран бис. Ийичи Петр Егорович 1929 чылда уууска өрттөттиринчыл турганын, бешиң мезиңе ийиттаван. Ол хире бугурунчыл биче сеткилдиг солдат чорандыр ийичи.

Чоокта чаа мен фронтучу эжикчинчыл Тюменде адыриңге чага бижээп, оң харымынчыл алган мен. Ол чагага мен хуумда кижиниң шала мезиңде лексеп: мычаарда чүте мыт-таанынчыл ол дей каапкан чоран-мен. Черде илгиди бөдүк чылаачы-биле ол мезиңе: «Ыйчан чугаалар-даа чүте турбаан ийичи. Ол таварылганынчыл хереке-даа албаан мен. А кажан, дайын төнгөн ирак соонда—1956 чылда Көдзө ажил-агы министрствозундан кулак байлар-чыл мени дийриге өрттөлдүк черинге тураскаал тургузуу каар дээш төлөөлекчи чедип келдирге, ам ийичи ол дугайынчыл боданган мен харын. Ол дээрге Москвадунчыл поэманынчыл мени дийригакан деп — бажылаа Петр Дьяков чок алган деп каан боорга, мени өлгөн деп санап турганын ол чүте бооп-тур ийичи. А шымыла мен чүгө-ле дийриг эвес, дайын-чага-даа кижинчыл кааптар аас-кежиктиг болган мен. Ону тураскаал тургузуурынчыл соккаш казынар болгай.

Мезиң кады дайылдажып чоран ол эжикчинчыл чыгыс мезиңде эвес, дык хой кижинчыл дийриг турар болган. Чижээ, дайын үезинде оң найыралдыг эки телефонист Серода дайын доосту бертенде эжикчинчыл сураап чидирген. Бир-ле катан, «Кыпкан трактористи» теле-видео көргүскөн. Оң Михаил Корнеевич Серода эжиң таанып каан, а сөөлүдиге тымыч алган. Амгы үеде ийи кылдар фабрикаынчыл директору М. К. Серода эжиң бодунуң чурттап турары Боорубушка чалап апарган. Ийичи мениң-Фаншест эжелекчилерден Белорусиянынчыл хостаанынчыл бээр 30 чыл болган оң байырлап турган ол. Аныктар алдардыг трактористинчыл билип каан, тап-

кыла 20 холукта аалыңычыл чандырбайн, тудуп келген. «Кыпкан тракторист», дайының хооңуну, дайының эрес-маадырынчыл чоруу дээш, Кызыл Сылдыс болган Ала-чурттуң дайыны ордендеринчыл эллекчиң анык-өскениң муңунага бо-ла чүте чугаалың бээр, радио болган телевидение дамчыштыр, фабрикаларга, заводтарга болган шериг кезектеринге, пионер лагерлеринге уада-лар-аалчы болуп челе эвээш. Ол беш урунунчыл эрчим эвээш. Олар шупту уагу кижилер апарылганы.

Дьяков дайын үезинде хоолу эрттир бөдүң, харын-даа эгелзези кижинчыл чоран. Оң башкарганынчыл автомашинанынчыл, ап чоруу ланчымынчыл-даа кезээде ары-силгип. Ота өрттөлдирге-даа өлбөзү коммунист, Ала-чурттуң Уагу дайымынчыл хооңун болгаш кур черлеринчыл шигээлиңилер алышканынчыл Петр Дьяков мычаар чурттап чоруу.

П. САВИН.

262-ги адымгы дамынынчыл харылзаа начальнигинчыл радио талазы-биле дузалакчымын.

Калнинград область Нестеров.

Тимлегеңиң 30 чымынча Кым-даа, Чув-даа, Уттун-дурбаан

ДЕРСУ ДУГАЙЫНДА

Шапкын агым салды уагу ужураже улам-на чоокшудуунчыл чоруу ораз. Кара-кыш ара-сында сал оонак чөвөргөн кылдыр улап калыр. Чогу-на ол үеде ачы сугда ийиңиң бугуруче авалгырың кончуг шугарай бээр... Приморск крайда Олга сурунунчыл чооңунда да хеминге илгиди кончуг берге сценга кинога тирттырбешаап, Дерсунуң ролюнчыл күүседичини — актёр Максим Монгузкувич Мунаук 63 харлаан, төртүгүнчыл хүнүнчыл мак мычаар уткаан. В. Е. Арсеневтинчыл романынчыл бугурау шериттиринчыл турар «Дерсу Узала» деп совет-апон киночуртук тургузукчуз, апон режиссер Агрия Кросова Усуурайск тайгазынчыл чорунтарынынчыл мурунда «Мосфильмге» актёрдан оң кадымынчыл дугайын айтырган. Чүте дээрге сценарий сугураар ол доштугу ваннага «ширер» ужурулуг турган Арсеневтинчыл Дерсу камгаал алган болгай, ийичангаш ол ошнөдүтү күссөдирин өскө кымга-даа бугуруеве мен деп, актёр харылдап.

Ол сөстөр Тываның догжумшин театрынынчыл үндестерлеринчыл бирээзи, артист Максим Монгузкувич Мунауктунчыл дугайынчыл чугаалып турар. Тыванынчыл агмы дык хой суралгы артистери оңу башкымыс дээрлер. Келер чылдынчыл хөлектиңиң огу шалада хөлекчи чоран М. Мунауктунчыл сценга эң баштай үнү ойнаанынчыл бээр дөртөн чыл өв болур. Ийичи оң кайи хире өвөөр-нип сөстөр-биле тайлыбырлаары беш берге. Харын-даа оң өөрүшкүзү тоода ийиңиң болган боору чаадаа.

Оу база тыва араатарынчыл амчыдырап-чурттагазынчыл мышак илгиди амчыдырадыг чоран. Максиминчыл ада-вези хөлекчи-тер, оларынчыл өз бешинчыл чок турган. Авазы өлүп калган сөөлүдө дөрт чыл болганда ачазынчыл өлгөн. Оң мурунда тос угба-дүмдөдү түбүкүлөтөн, чүдөдөн, өспөдөн арааан, өлгүзөң. Өг-бүлөде оң бир кижиден чүте чааскаан дийриг арктан.

Ийичи тывалар: «Шагшаанда тура дөргүд-төрөдөниңиң малчудуп келгенинчыл мышак, байларга ийичаар дарылары ам соккашын, Төрөн черивистен оларынчыл үндүр сы-ыраалдыр» — дийи берген.

Оу аныктарынчыл революстүг эвиленинчыл хүсселзине, Тываның араатның революстүг шеринге эки туралы-биле кирип алган. Ийичи ол дайынчыларынчыл кады байларга болган ламаларга уду демисежинчыл эгелзэн. Шияжигестеринчыл чогаал-каш, отрядка дайынчылар-биле кады ойнап турган. Оу бичини шилдеринчыл темазынчыл чыгыс чыгыс: алгынынчыл каргыштыг дайыныларынчыл чыла шавар!»

Оу шериге турган, орус кызыл партизан С. Г. Корвин-

биле ужуражып танышкан, орус өлнүчү оңу муңука үжүк-бажиниче өөрдиг, уластун аас чогаалына хандыкшыткан.

Мунаук театрга чүте ажыг ролюдарынчыл ойнап, Ийичалаа оң сцена мергежилниңиң эң дээреси С. Токаның «Төңгүр-оол» деп шижинде партианынчыл анык амчыдакчызынынчыл өвүр-хөшөр ол болуп арктан. Чөвөри чыл дугурунда «Төңгүр-оол» сценгадан дүшпөн. Оу шижиге болган оң кол маадырынчыл ролюну күссөдичиниче көрүкчүлөр аажок ийиң.

РСФСР-нинчыл уластун артисти, Тыва АССР-нинчыл уластун артисти М. М. Мунаук чүте эр-лантылыг актёр эвес, харын салым-чазанынчыл ыраакы, суралгы режиссер болган тыва уластунчыл ирлар чымдыларынынчыл тургузукчузу. Классиктиг болган агмы үениң репертуарынчыл өвөөш өвөш шилдерин ол тыва дымче өвөдүргөн. Оу боду база дык хой шилдеринчыл автору болуп турар. Автор ол чогаалдарына шаанда кыш-ажыкчы араатарынчыл эрге-шөлдө чок чоранынынчыл, феодалдыг Тывага херекелеринчыл дараалдып тургалынынчыл дугайынчыл агмы үениң кижилеринчыл чугаалып берип, анык Совет Автономнуг Республикаларынчыл социалистичыл чарыткыларынчыл чоңу кийгырынчыл турар.

«Дерсу Узала» деп киночуртукта Дерсунуң ролю — Мунауктунчыл киноактер болуп ойнаан үшүк ролю. Оң мурунда ол баштай «Ал-көк дем-неринчыл кижилери» деп уран-чечен кинофильмге ролюду, оң сөөлүдө «Дерчининчыл чикте-ни» деп фильмге бурят агмы Төз-Доржининчыл ролюн күү-кен. Приморьеге кинога тирт-тыртып турганынынчыл сөөлүдө элзэн каш хонук шөлө алган, М. М. Мунаук Кызылга ужу чедип келген. «Ажы-талум уруугарынчыл сагынгаш, чыпын келдир» — деп, ол ужу-чөвүнчыл чугаалар чорду.

Максим Монгузкувич — беш оол, кыстын адамы. Оларынчыл ужу дади эрмениң чедип алган, ам Тывада ажыдап турар. Ийи уруу амчыдында ин-ституттарда өөрлөп турар.

М. М. Мунауктан оң чыгыс чер-чурттуглары: «Дерсуна кажан-даа ултас боор сиңер аа?» деп эпитие айтырып турарлар.

— Дерсунуң чөдө утуп болбас. Мен оон ролю ойнааным дээш эвес. Оң кедергей ак сеткилдиг, шыпчы чоранынчыл кады биче сеткилдиг, кончуг ламаларга уду демисежинчыл эгелзэн. Шияжигестеринчыл чогаал-каш, отрядка дайынчылар-биле кады ойнап турган. Оу бичини шилдеринчыл темазынчыл чыгыс чыгыс: алгынынчыл каргыштыг дайыныларынчыл чыла шавар!»

Оу шериге турган, орус кызыл партизан С. Г. Корвин-

БУГУ-ЭВИЛЕЛ КӨРҮЛДЕЗИ

Апрель 12-ден 20-ге чедир чурттуң дээди болган ортумак өөрдиге черлеринге эртер студентилеринчыл Бугу-эвилел көрүдөзи Тивилегеңиң тугуна деңежидер! деп лоуунуг. Ону эрттирер дугайында доктаады ВЛКСМ Топ Комитетининчыл секретариаты март 26-да хүлөп алган. Ийида ол көрүдөниң үезинде анык оол, кыс бурзу өөрдиге болган күш-ажыла теринчыл болган оки түнөөдериңиң чедип ап, Тивилегеңиң бугу делегейге бөдүлүгү ужу-дузанынчыл, немец-фашистичыл желекчилеринчыл болган япон милитаристеринчыл чыла шаварынчыл органиастарына СЭБП-ниң уадуручү ролюнчыл хамы өөрлөп билди алырынчыл айткан.

Дайынынчыл хооңунунагына тураскаалып ужуражыла кезээлери, байырыг хурадар бугу чуртка калаа-биле эртер. Көрүдөниң үезинде комсомолчулар дайынчыларынчыл хөөр-леринге, тураскаалдар, Мөңгө алдарың оттарынынчыл чанынга хүндүлүг таңымыла туруттар.

Бугу-эвилелдинчыл студентилеринчыл «Тивилегеңиң тугуна деңежидер!» деп көрүдөзи салгадарынчыл чыгыс өвииниң, чаңчыларга шынчылмынчыл политиктиг чырытылчанчыл көргүзүү бооп, студент аныктарынчыл бедиң медресадиг, ийи патриотчу чоруунуң, коммунистичыл идеяларына бердинге-нинчыл херечизи болур деп доктаада айткан. (СЭТА).

ЧУРУКТА: кылган чуртуктарынчыл бодунуң хууда таңмазы-биле дужаар эргени алган комсомолчу аргыкчы Л. Цветкова. А. ОВЧИННИКОВТУН ФОТОУ. (СЭТА-нынчыл фотохрониказы).

СПОРТ

чилери чыгыс-даа командага уттурбоп бирги чоран алган, Барыны-Хемчик районунчыл шко-лачыларынчыл чемпионду атты чедип алган. Ийичи, үшүк чер-леринчыл Эрги-Барык, Кызыл-Мажалык школаларынчыл командалары элзелин.

Гимнастар маргылдаазы

Бистич республиканың эң шырак бичин гимнастары Кызылга чыгып келген, спортчу ол хевиринге маргышканынчыл.

Тивилегели эгелзэн

Футболга СССР-ынчыл шийидек командазынынчыл ойнакчылары Европа чемпионнарынчыл шигүүде маргылаазынынчыл эллекчи оюнуна Турциянынчыл футболистеринчыл-биле апрельдин 2-де Киев хоорайга ужурашканынчыл ол командалың 3:0 санга уттан.

Чемпион болганнар

Москвадынчыл «Динамо» спорт нитиелелининчыл херэжениң волейбол-блестери найысылалга Ворошиловградтынчыл «Искра» коман-дасын 3:0 санга уткаш СССР-инчыл чемпиону атты оң ийи катап чаадап алган.

Будук кезер машина

Ийи кезер черлерге болгаш ийи скардатынага ужураган чудуктарынчыл будуун аштар чымын чоруур чаа машина үген. Оу муңуларынчыл уагу будурукчуу-биле болгаш башкарарынчыл элпине-биле ыгалып турар. Оу машинаны 110 аът күштүгү ийи сөөртүр тракторга быжылган алган ажыдадыр. Оң ажылачы органы манпуулатор деп механым чоону 60 сантиметр, узуну 30 метр мышты хаара туткан, будуун кезип арылаарына элпиг кыдыр сунуп бээр. Оу кылачык машина чыгыс угда бир шарыг хире хой чудуктарынчыл будуун кезер.

ОТЧЕТТУГ КОНЦЕРТ

Кызылдың уран чүүл училищениң уластунчыл догжум херекселдеринчыл салбарынчыл отчеттуг концерти болган.

АГААР

Кызылдың агдар станицанынчыл дымданыканынчыл сугура алдыр, бөгүн республикага өа хар чаар, хат кошкаандан күштүгүнчыл чедер. Агдарынчыл темпуратрамы дагларга 7—12, өскөлдеринге 2—7 градус чылдыр.

СПОРТЛОТО

Апрель 2-де Москвага болган «Спортлото» болган «Спортлото-2»-ниң тиражынчыл түнөөдөрүнчыл:

«СПОРТЛОТО» — 27, 6, 22, 45, 20, 33. «СПОРТЛОТО-2» — 24, 12, 20, 42, 1, 29. (СЭТА).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

Table with columns for location (e.g., МОСКВАДАН), time, and program details.

КИНОТЕАТРЛАРДА

Table with columns for theater name (e.g., «НАВЫРАЛ»), time, and program details.